

Een paar weken geleden schreef ik ook reeds een „correspondentie“ over de beweringen van den heer Naafs. Volgens drie verslagen van zijn spreken in het concertgebouw had hij het toen gehad over de vergadering, waarin de vragen aan Dr G. werden vastgesteld. Het schijnt, dat nu dan toch wel vaststaat, dat die vergadering ook volgens den heer Naafs niet door mij werd gepraesideerd.

Het doet mij leed, een artikel als dit te moeten schrijven. Toch kan het geen kwaad, dat de lezers eens kennis maken met de strijdmethode, die men in „Zuid“ erop na houdt. Ik zou zeggen: wat moet men toch zich arm voelen in een geding, wanneer men in dergelijke kleine dingen zijn kracht zoekt, — en het dan bovendien nog noodig heeft, die kleine dingen scheef en verdraaid voor te stellen! Zeker, ik geloof wel: niet opzettelijk. Daarvoor acht ik den heer Naafs weer te hoog. Maar de onrust, die sommigen tijdens heel het geding beheerschte, heeft hier de herinnering parten gespeeld, en het juiste oordeel schier onmogelijk gemaakt.

En dat in een geding, waarin het gaat om zulke groote en ernstige belangen!

Hoe bar groot moet de ontgoocheling zijn, wanneer men zijn oorlogspsychose kwijt raakt, en ziet, wat men heeft behouden, en wat men heeft verzaakt!

J. W.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Avondmaalsviering en gevoelige genieting.

Tot de vragen die reeds al te lang op een antwoord wachten, behoort ook eene van onzen lezer B. te K. van den volgende inhoud: „Het gebeurt, dat men, ook na ernstige zelfheproefing en voorbereiding, bij de viering van het Heilig Avondmaal geen innerlijke blijdschap maakt en zich niet tot blijden geloofsroem kan verheffen. Waaruit mag dat te verklaren zijn? Is het denkbaar, dat eerst weken na de viering van het H. Avondmaal deze blijdschap als vrucht daarvan genoten wordt?“

„Wij deze vraag van onzen br. B. heel graag trachten te beantwoorden. Ze is te ernstig om dit niet te verdienen. Maar vooral moet het me toch van 'hart, dat ik haar niet onverdeeld toejuich. Daarvoor klinkt ze me wat te eudaemonistisch.“

Laat ik dat vreemde woord even verklaren.

Eudaemonistisch wil zooveel zeggen als: enkel uit op eigen geluk en zaligheid. Zoo noemt men eudaemonistisch alle godsdiensten, waarin het tijdelijk en eeuwig geluk des menschen het middelpunt is waarom zich alles beweegt en het groote doel waarop alles is gericht. De vraagsteller zal nu begrijpen wat m'n bedenking is tegen zijn vraag.

Doch laat hij me nu niet verkeerd verstaan. Laat hij niet denken, dat ik elke vraag, die verband houdt met onze eigene blijdschap en zaligheid als zelfzuchtig en dus als ongeestelijk zou willen terugdringen. „Zou dan de Apostelen, die er niet aan dachten den stokbewaarder van Filippi te bestraffen over zijn vraag: „Lieve heeren, wat moet ik doen om zalig te worden“, heel het Evangelie, dat zich als een „woord der zaligheid“ aandient, en Christus-zelf, die in zijn naam „Jezus, Zaligmaker“ zijn grootste aanbeveling bij de wereld heeft, tegen me hebben. Ook onze eigene belijdenis in den Heidelbergischen Catechismus, die haar uitgangspunt kiest in de vraag naar den eenigen troost des christens in leven en sterven.“

Och, was er maar meer waarachtige bekommernis bij de menschen over hun zaligheid. Er zouden niet zooveel duizenden onverschillig den Christus en zijn Evangelie voorbijgaan.

En ik mag er gerust aan toevoegen de verzuchting, dat ook de kinderen Gods wat zuiniger mochten zijn op den vrede hunner ziel en wat begeeriger naar genieting van de gemeenschap hun Heilands en hun hemelschen Vaders.

Er is reden om te vreezen, dat velen met hun luijdsgeroep voor de eere Gods, de kreten pogen te overstemmen van een ziel die arm is aan vrede en blijdschap door den Heiligen Geest.

Doch al is er geen boek ter wereld, dat zooveel belang stelt in onze zaligheid als de Heilige Schrift, en al is er geen belijdenis te noemen, die met zoo innige bewondering en vreugde uitstalt wat menschen in leven en sterven rijk kan maken als de onze — dit alles neemt niet weg, dat het Woord onzes Gods, en dat, in overeenstemming met het Woord, alle gereformeerde belijden de vraag naar 's menschen zaligheid niet op de eerste maar op de tweede plaats zet. De eerste heeft in de Schrift en in onze Belijdenis altoos en in elk stuk der waarheid de eer en de verheerlijking onzes Gods. En al mag bij ons, als bij den Stokbewaarder, zoodra het tot geestelijk ontwaken komt, de eerste vraag, die we doen, onze behoudenis gelden — bij wie eenmaal weet behouden te zijn, wordt ze gaandeweg meer overstemd door deze andere, hoe onze God uit ons en ons leven hebben zal de eer en de lof, die Hem toekomen om zijn onuitspreklijke genade in den Heere Jezus Christus.

Toch kunnen we er niet op roemen, al hebben wij, gereformeerden, gaarne den naam, dat de eere Gods ons boven alles gaat, dat dit onder ons vaste regel is.

De uitzonderingen zijn niet weinige.

Er zijn heele kringen van gereformeerde belijders, heele dorpen zijn er, heele streken en halve provincien, waar de gedachten, de geboden en de stichtelijke gesprekken zich meer bewegen om de vraag: „hoe men 't zelf goed zal hebben“, dan om deze, hoe God de Heere tot zijn eere komt.

En omdat, hoe scheef de lijnen overigens ook loopen kunnen, het Heilig Avondmaal toch altoos in 't middelpunt van ons kerkelijk leven niet alleen, maar ook van heel onze religie blijft slaan, heeft zich die woekerplant van dit „geestelijk“ egoïsme ook om het H. Avondmaal geslingerd.

Voor 'tbesef van duizenden en nog eens duizenden is het Avondmaal door Christus ingesteld om de zijnen

nu en dan eens een ure van bijzondere ziels-genieting en van blijden geloofsjubel te geven.

Hadden ze die aan, — of in verband met het Avondmaal — dan zeggen ze: een gezegende Avondmaalsviering gehad te hebben. Onthruken onder 't gebruik van brood en wijn, de blijde ontroering van de zekerheid der verlossing door Jezus' bloed, de gevoelige ervaring van gemeenschap met Christus en de jubel der ziel in de verzekering van de aanneming tot Gods kind en van de hope des eeuwigens levens — dan meenen ze dat hun Avondmaalviering geenerlei vrucht voor hun ziel afwierp. Zooals de broeder Ouderling, die, nu een dertig jaar geleden, na een bediening van het Avondmaal, met een diepe zucht tot me zei: „Dat was een treurige Avondmaalsviering vanmorgen, Domine“, en op m'n vraag, hoe hij dat bedoelde, antwoordde: „Wel man, ik heb geen traantje zien vallen“.

Nu verdenk ik er br. B. geen oogenblik van, dat hij in dat geval dien br. ouderling zou zijn bijgevalen, maar, in verband met veel verspreide soortgelijke voorstellingen van de rechte vrucht der viering van het Heilig Avondmaal, zal hij verstaan en billijken, dat zijn vraag een wat eudaemonistisch klinkt voor me had.

Evengoed als ik versta, dat wat ik geestelijke zelf-zucht noemde, juist altoos weer aan het Avondmaal zich poogde te goed te doen.

En toch is er juist daar het allerminste plaats voor.

Om meer dan eene reden: Ook omdat het gedenken van het ontzaglijk lijd en sterven onzes Heeren Jezus alle plaats opschiet voor Hem, die ons zoo heeft liefgehad, en voor niets minder plaats laat dan voor het uitzijn op eigen genieting; doch niet minder om wat de Heere met de instelling van het Avondmaal bedoelde.

Wat Hij er mee beoogt is, naar we in Nederl. Geloofsbelijdenis en Heidelbergischen Catechismus belijden, de sterking van ons geloof.

Nu bedoelt die sterking ongetwijfeld ook de verrijking onzer zielen met vrede en blijdschap door onzen Heere Jezus Christus. Doch wie haar daartoe beperken wilde, zou toch toonen, van het geloof een volbloed eudaemonistische opvatting te hebben, alsof de Heilige Geest de genade des geloofs alleen hiertoe in onze ziel wrocht, dat wij in Christus vertroosting en zaligheid zouden vinden.

En de H. Schrift en onze Belijdenis leeren ons iets geheel anders. Ze spreken van „de gehoorzaamheid des geloofs“, van „de vruchten des geloofs“ in goede werken tot verheerlijking onzes Gods.

En zoo waarlijk als de eere onzes Gods in heel onze religie boven alles gaat; zoo waarlijk als de Heere zelf haar van begin tot einde boven alles zoekt; zoekt in de zending en overgave des Middelaars, zoekt in heel het verlossingswerk van onzen Heere Jezus Christus, zoekt ook in het toepassend werk des Geestes in onze zielen door Woord en door Sacrament, niet het minst in het H. Avondmaal — zoo waarlijk mogen ook wij in het Nachmaal niet alleen zoeken een voorbijgaande verkwikking en verheffing voor onze ziel, maar moet onze aandacht en begeerte gericht zijn op de vrucht, die sterking des geloofs bij ons draagt in vertrouwen, in liefde, in heiligmaking, in gehoorzaamheid — kortom in alles, wat den Naam onzes Gods en onzes Heeren Jezus Christus verheerlijken kan.

En als de viering van het H. Avondmaal die vruchten bij ons draagt, dan hebben we, ook al bracht het ons geen buitengewone gevoelige genieting aan, een rijk gezegende Avondmaalsviering.

Onder beding, dat we het hierover eens zijn en dat dit onder ons, gereformeerden, vast staat als een rots, ga ik nu trachten br. B. een antwoord te geven op zijn vraag.

F.

PERS-SCHOUW.

Over de Synode.

Enkele persstemmen over de Synode in het algemeen volgen nog. De Gispén (die in het blad van Dr Geelkerken nog altijd wacht op eerbijstelling) schrijft over de voorhistorie:

We rekenen het oogenblik, dat Dr Geelkerken weigerde te verklaren: „bedoeld noch gezegd“ tot de beslissende momenten in het treurspel.

Alle leden van de classis drongen er bij hem op aan. Ook Ds J. H. Sillevius Smitt, een van de vijf predikanten, die het bekende geschrift: „Ons aller Moeder“ hebben uitgegeven. En later op de vergadering van de Classis van 1 April '25 heeft deze zelfs tot Dr Geelkerken gezegd: „Gij hebt het psychologisch moment laten voorbijgaan“.

Over de stemmingen zegt Prof. Aalders in het „Ouderlingenblad“:

Daartoe vestigen we allereerst de aandacht op de conclusies van de z.g. exegetisch-dogmatische commissie, welke door de Synode met algemeene stemmen zijn aanvaard (om allerlei valsche geruchten, die de rondte doen, te weerspreken voegen we hier uitdrukkelijk bij, dat dit ook in Comité-generaal alzo is geschied; tegen deze beslissing heeft niemand eenige bedenking geopperd).

Over het recht van afzetting schrijft, tegen Mr v. Proosdij, Ds W. J. Goedbloed in de „Baarnsche (etc.) Kerkbode“:

Volgens het „Standaard“-verslag van Woensdag 17 Maart 1926 heeft Mr v. Proosdij beweerd, dat Prof. Rutgers en Mr A. F. de Savornin Lohman in 1886 en 1887 in de rechtsbevoegdheid der plaatselijke kerk op bladz. 31 en volgende gesteld hebben, dat geen Synode recht heeft een ouderling of predikant af te zetten als de kerkeraad der plaatselijke kerk dit weigert.

Nu staat er op die bladzijden wel iets dergelijks, maar wanneer men het zoo formuleert als Mr v. Proosdij het volgens het „Standaard“-verslag gedaan heeft, dan doet men die bladzijden toch eenig onrecht. Al wat daar gezegd wordt, heeft betrekking op de juridische zijde van het kerkengedoe en het betoog betwist aan de juridische macht het recht van interventie, wanneer

een kerkeraad terecht of ten onrechte meent zich niet te moeten conformeren aan het besluit van een meerdere vergadering en het kerkverband breekt of niet breekt.

Nu zou over de juistheid van dit betoog nog wel 't een en ander te zeggen zijn, waar wij hier nu geen gelegenheid voor hebben, maar wel wenschen wij de opmerking te maken, dat aan bladz. 31 en v.v. bladz. 26 en 27 voorafgaat. Daar wordt gehandeld, of liever op bladz. 25 reeds, over de eenheid van het kerkverband der plaatselijke kerken, en er wordt van gezegd, dat dit „allereerst, ja eigenlijk alleenlijk, in de gemeenschappelijke belijdenis“ bestond. En dan lezen wij op bladz. 26 en 27 letterlijk het volgende: „Tot recht verstand van den aard dezer eenheid, veroorloven wij ons hier een enkele opmerking, hoewel die voor de juridische zijde der kwestie zonder waarde is. Men stelt menigmaal de zaak zoo voor, alsof die belijdenis in strijd met het protestantsch beginsel, aan iemand werd opgelegd. Dit is echter niet juist. De Gereformeerde Kerken plaatsen zich op dit eenvoudige standpunt, dat zij, vermits haar bestaan op de belijdenis van haren Heer en Meester berust, niemand in eenige bediening mogen toelaten, zonder zich te verzekeren, dat hij in overeenstemming met die belijdenis die bediening zal uitoefenen. Die eenmaal toegelaten is, heeft het recht om, mits langs den aangewezen weg, bij Kerkeraad, Classis en Synodus zijn bezwaren bloot te leggen en toetsing aan „het Woord“ te verzoeken. Die zich met de gevallen beslissing niet verenigen kan, is de facto geschorst in zijn dienst, iets dat van zelf spreekt en ook, mits de „ware kerk“ niet van overheidsweg bezieldig worde, niet onbillijk is. Ook wordt de zoodanige niet toegelaten tot het Avondmaal. Maar zijn vrijheid blijft overigens onverkort.“

Wij zouden kunnen vragen of dit alles „voor de juridische zijde der kwestie zonder waarde is“, maar dit daargelaten, blijkt dunkt me genoeg, dat niet conformeren aan de gevallen beslissing de facto schorsing in den dienst meebrengt volgens Prof. Rutgers en Mr Lohman. En als men dan vraagt: is er strijd tusschen bladz. 31—37 en bladz. 26—27, dan zou ik bij gebreke strijd aan bladz. 26—27 de voorkeur geven boven bladz. 31—37, ook nog, omdat er op bladz. 38 staat van de leeraars, dat ze „wel aan de gemeente verbonden, maar tevens alleen afzetbaar waren door de „meerdere vergaderingen“, juist om niet afhankelijk te zijn van een enkelen kerkeraad“.

Tegen deze opmerkingen komt echter in het volgende nummer de heer J. C. Tenkink bezwaren indienen. Hij zegt o.m.:

De geachte inzender wijst ter staving van zijn opvatting op blz. 26 en 27. Mocht er strijd bestaan tusschen blz. 31 en volgende (waaruit ik citeerde) en blz. 26 en 27, waarop hij zich vooral beroept, dan zou hij de voorkeur aan de laatste geven.

Hij zag hier echter over het hoofd, dat het in zijn citaat niet gaat over de afzetting na aanklacht van hem, die in eenige bediening gesteld is. Hier wordt het geval behandeld, dat zoo iemand zijner zijds bezwaar maakt tegen de belijdenis. En dat hij zichzelf verzoekt bij de meerdere vergaderingen. Dan heeft hij zich volgens de schrijvers bij de gevallen beslissing neer te leggen; anders is hij de facto geschorst.

Bovendien: dit citaat gaat langs de bewering van Mr v. Proosdij heen. Deze veronderstelde dat de kerkeraad en de predikant samen zich verzetten tegen de uitspraak der Synode.

De redactie sloot de discussie.

Er wij doen er ook het zwijgen toe. Want er komt straks wel nader bescheid over de kerkrechtelijke kwesties van den dag.

Ds W. S. Pontier schrijft in de „Westlandsche Kerkbode“:

Laat men het oude niet verwerpen, of ook niet twijfelachtig stellen, alleen omdat het in een verre toekomst misschien wel eens noodig zal worden een verandering aan te brengen. Doet men dat wel, en o.i. heeft Dr G. dat gedaan, dan doet men te kort aan den rechten historischen zin, die ons past, en ook komt men te kort in dankbaarheid voor wat God ons reeds gegeven heeft.

En van Ds H. J. Heida is het volgende in „Geref. Kerkbl. v. Maassluis e.o.“, in verband met het „oostersch licht“, dat volgens Dr Geelkerken op Gen. 2—3 zou gevallen zijn:

Zelfs het morgenrood van de zon der Oostersche wetenschappen, die moest schijnen over de bijzonderheden van Gen. 2 en 3, kon maar niet doordringen in de Drentsche duisternis.

Ongeveer hetzelfde zegt Dr Bouma in „Geref. Kbl. v. Dr. & Ov.“:

Wie aan de Schrift zelf vraagt, naar de boomen, krijgt ook na het verste en diepste onderzoek der geloovige Schriftwetenschap geen ander antwoord, dan dat het historie is en dat de boomen van den hof gewone boomen zijn geweest.

Dat kan niemand anders lezen, behalve wanneer men een filosofischen bril op heeft met één Neo-Kantiaansch en één Hegeliaansch glas, en dan naïef onrealistisch meent, dat men daardoor Oostersch licht opvangt, terwijl het zuiver Westersch was.

Gelijk we onlangs plaats gaven aan wat Dr Geelkerken schreef over het valsche telegram, dat naar Assen gezonden werd, en waarin zijn afwijzing van de onderteekening werd herroepen, zoo nemen we ook op wat Prof. Kuypers ervan zegt in „De Heraut“:

Toen de Synode Vrijdagmorgen om 10 uur bijeenkwam, verzochten de afgevaardigden van Amsterdam-Zuid een onderhoud met Prof. Bouwman en Kuypers. Ze deelden mede, dat zij uit Amsterdam-Zuid telefonisch bericht hadden ontvangen van een persoon, wiens naam we hier niet noemen zullen, of er geen mogelijkheid meer was nog tot een bevredigende op-

lossing te
daarop ge
Synode w
kerken te
verschijne
ste aan h
zij trachte
talen term
linge besp
ruimd wo
van Amst
zullen ov
van Dr G
gerde. He
verzonden
leeraren
intussche
steld van
gevaardi
dat, toot
telegram
eerste te
node te n
kon ontve
taut was
leeraren
gevoerd.
hen was
Er zal
catie-tele
iemand, c
kende en
ling afwi
dam, die
deze telef
kan niter
Het wor
in het
schrijft Pr

Een ge
evenwel
Synode.
in het p
goeds en
gezwoegen
horzionin
Er zal g
ontwikkel
jeugd.
Hoven d
schrijver
merking.
dat de Syn
tom, niet c
over de d
en vragen
dat verzwo
om een be
om de gro
groeten. D

Wanne
schoon z
gemeente
maar een
te ruiner
het recht
eerdijkhe
en dragen
lijkheid.
„Zonder
mogelijk?
schen crit
om het ra
de Synode
kwestie als
staan oplo
meente“
wens; hier
maar tege
een bezwa
1926 toe

Men mo
inzake de
dige advies
van de tr
over de k
Slechte
heid in E
dentie o
blik we
wiens zij
lingen n
Van de z
is dit vo
onderhan
het volle
kerkeraa
geoorloof
handeling
dat in de
ten over
doel heb
kerken e
biedinger
komen d
de volli
weigerd.

Ds Rent
Toen L
warden z
den, was
was, zoo
te betnig
vragen e
Het du

ent zich niet
an een meer-
reel of niet

oog nog wel
hier nu geen
schen wij de
m v.v. bladz.
eld, of liever
het kerkver-
van gezegd,
n de gemeen-
lezen wij op
ot recht ver-
loven wij ons
oor de juri-
is. Men stelt
belijdenis in
iemand werd
ereformeerde
andpunt, dat
den is van
n eenige be-
e verzekeren,
denis die be-
aten is, heeft
zen weg, bij
zen bloot te
zoeken. Die
eenigen kan,
st, iets dat
rik" niet van
lijk is. Ook
Avondmaal.
ri".

„voor de ju-
le is", maar
dat niet con-
facto scher-
t Rutgers en
or strijd tus-
en zou ik bij
rkeur geven
op bladz. 38
emeente ver-
den door de
afhankelijk

in het vol-
zwaren in-

n zijn opvat-
tan tusschen
en blz. 26 en
hij de voor-

t het in zijn
na aan-
gesteld is
iemand zij-
enis. En dat
vergaderin-
bij de ge-
is hij de

ewering van
dat de ker-
zetten tegen

Want er
o kerkroch-

estlandsche

ok niet twi-
a verre toe-
den een ver-
wel, en o.i.
ort aan den
n ook komt
d ons reeds

olgende in
erband met
Geelkerken

Oostersche
te bijzonder-
dringen in

Geref. Kbl.

de boomen,
zoek der ge-
woord, dan
den hof ge-

ve wanneer
Neo-Kanti-
nief onres-
ch licht op-

in wat Dr
telegram, dat
in zijn af-
roepen, zoo
ervan zegt

uur bijeen-
Amsterdam-
en Kuyper,
Zuid telefo-
en persoon,
of er geen
edigende op-

lossing te komen. Prof. Bouwman en Kuyper hebben daarop geantwoord, dat de termijn van 11 uur door de Synode was vastgesteld, maar dat, wanneer Dr Geelkerken telegrafisch verzocht voor de Synode te mogen verschijnen en verklaarde bereid te zijn tot het uiterste aan het verlangen der Synode tegemoet te komen, zij trachten zouden van de Synode uitsel van den fatalen termijn te verkrijgen. De kans dat door een mondelinge bespreking de bezwaren uit den weg konden geruimd worden, bleef dan nog open. De afgevaardigden van Amsterdam-Zuid verklaarden deze hoodschap te zullen overbrengen. Om 11 uur kwam het telegram van Dr Geelkerken, waarin hij de onderteekening weigerde. Het was natuurlijk mogelijk, dat dit telegram verzonden was, voordat het advies van beide hoogleraren Dr Geelkerken had bereikt. De Synode was intusschen door beide hoogleraren op de hoogte gesteld van deze onderhandeling door hen met de afgevaardigden van Amsterdam-Zuid gevoerd. Vandaar dat, toen we meenen anderhalf uur later, het tweede telegram kwam, waarin Dr Geelkerken verklaarde het eerste telegram terug te nemen en verzocht op de Synode te mogen komen, de Synode geen anderen indruk kon ontvangen, dan dat dit tweede telegram het resultaat was van de onderhandelingen door de beide hoogleraren met de afgevaardigden van Amsterdam-Zuid gevoerd. Het telegram toch hield juist in, wat door hen was geadviseerd.

Er zal wel niemand in twijfel zijn, dat dit mystificatie-telegram uit Amsterdam is afgezonden door iemand, die en het eerste telegram van Dr Geelkerken kende en van deze telefonisch gevoerde onderhandeling afwist. De kring nu van de personen in Amsterdam, die van dit telegram van Dr Geelkerken en van deze telefonische onderhandeling op de hoogte waren, kan uiteraard slechts zeer klein zijn geweest.

Het wordt bij den dag wonderlijker.

In het „Alg. Weekb. v. Chrdom en Cultuur" schrijft Prof. Dr H. Wagenvoort Jr:

Een geheel ander — en hoogst bedenkelijk — aspect evenwel kreeg de zaak door de besluiten der Asser Synode. Ten aanzien van een speciaal punt, de slang in het paradijs, benevens den boom der kennis des goeds en des kwaads, eischt zij, dat voortaan volstrekt gezegd zal worden: zelfs ingeval eener eventuele herziening der belijdenis blijft dit punt buiten debat. Er zal gezevgen worden, ook tegenover bezwaarde, ontwikkelde gemeenteleden, ook tegenover de rijpere jeugd.

Boven dit artikel staat „loof voor Zwijgen". De schrijver komt voor een flink honorarium in aanmerking. Want hij zwijgt heel erg. Hij verzwijgt, dat de Synode niet over de slang, den boom, korbom, niet over „één bepaald punt" sprak, maar over de daar achter liggende beginselen en vragen. Hoe iemand, die wetenschap liefheeft, dat verzwijgt, begrijp ik niet. Bij ons zal niemand om een bepaald punt worden „op zij gezet", maar om de grondbeschuwing, waaruit zijn beweringen groeien. Dezelfde schrijver zegt:

Wanneer de leiders en machthebbers eener kerk, ofschoon zij weten, dat duizenden hunner ontwikkelde gemeenteleden bepaalde bezwaren deelen, zonder ook maar één poging te doen, om die bezwaren uit den weg te ruimen, daarna met een machtspraak, waartoe zij het recht missen, het zwijgen opleggen, dan komt de eerlijkheid in het godsdienstig leven in het gedrang, en dragen zij, en zij alleen, daarvoor de verantwoordelijkheid.

„Zonder ook maar een poging..." Hoe is het mogelijk? Het is juist omgekeerd: alle deze menschen critiseren zonder ook maar een poging, om het rapport en de redeneermethode van de Synode te weerleggen. Zij kunnen niet eens een kwestie als deze in hun kerkelijk leven krijgen, laat staan oplossen, laat staan, het „geloof der gemeente" in haar belijdenis, verdiepen. Trouwens, hier is weer geen bezwaar tegen de Synode, maar tegen het begrip „belijdende kerk". Dus — een bezwaar ook tegen Dr J. G. Geelkerken, tot 1926 toe.

Over de nawerking.

Men moet onthouden, wat „De Heraut" bericht inzake de correspondentie tusschen de rechtskundige adviseurs van Dr Geelkerken's volgelingen en van de trouw gebleven kerk van Amsterdam-Zuid over de kerkelijke goederen:

Slechts één middel zou er overblijven om de waarheid in het volle licht te brengen: dat de correspondentie over deze minnelijke schikking gevoerd, publiek werd gemaakt. Dan kon ieder beoordeelen aan wiens zijde de schuld ligt, wanneer deze onderhandelingen niet tot een bevredigend einde zouden leiden. Van de zijde dergenen, die trouw zijn aan de Synode, is dit voorstel dan ook gedaan. Ze hebben bij deze onderhandelingen niets gedaan of voorgesteld, dat niet het volle daglicht mag zien. Maar de schismatische kerkeraad heeft dit voorstel afgeslagen. Het is wel geoorloofd, dat Dr Geelkerken publiek over deze onderhandelingen mededeelingen doet; het is wel geoorloofd dat in de pers allerlei onvolledige en onjuiste berichten over deze onderhandelingen verschijnen, die ten doel hebben te laten zien, hoe „edelmooedig" Dr Geelkerken en zijn Kerkeraad zijn geweest in hun aanbiedingen, en die dus uit geen anderen koker binnenkomen dan van zijn zijde; maar als de andere partij de volle waarheid wil publiceren, wordt dit geweigerd.

De Renting zegt in de „Geld. Kerkb.":

Toen Dr Netelenbos in 1920 op de Synode van Leeuwarden gelegenheid verkreeg, om zich te verantwoorden, was hij, nadat de beslissing der Synode gevallen was, zoo eerlijk, om in de volle vergadering zijn dank te betuigen voor de wijze, waarop men hem had ontvangen en bejegend.

Het duurddechter niet lang, of er klonk een andere

toon uit hetgeen hij na zijn afzetting publiceerde.

Op gelijke wijze — aldus de schrijver — gaat het ook met Dr J. G. Geelkerken. Hoe deze zich uitlaat, blijkt uit de manier van ontvangst van het woord van vermaan, dat de Synode hem deed toekomen. Dr Milo zegt ervan in de „Almelosche Kerkbode":

Dat Dr Geelkerken in het ernstig vermaan, volkomen broederlijk in besloten zitting tot hem te richten, een oorzaak van heengaan en breken zou hebben gevonden, — mij dunkt, dat is in niemands gedachte opgekomen.

Daarvoor hadden wij blijkbaar onzen broeder te hoog geacht.

Over Augustinus en de slang.

In vervolg op wat we van Prof. Kuyper in „De Heraut" overnamen, geven we thans eenige gedeelten uit diens nadere weerlegging van het artikel van den heer Van Haeringen, die Augustinus opriep als tegenstander der Synode. „De Heraut" schrijft o.m.:

En als vrucht van een studie van veertien jaar verscheen nu in 415 — Augustinus was inmiddels 61 jaar oud geworden — zijn magistrale werk: de *Genesi ad litteram* I, XII, d.w.z. twaalf boeken over Genesis naar de letter, waarin hij Genesis 1, 2 en 3 behandelt. Er zijn weinig werken, waaraan Augustinus zoveel tijd en zorg besteed heeft. Het is de volrijpe vrucht van zijn mannelijken leeftijd. Al mag Augustinus ook door dit werk zelf nog niet geheel bevredigd zijn geweest, — ik kom hierop nog terug — hij wijst er toch op de aangehaalde plaats in de *Retractiones* op, dat hij niet naar de werken uit zijn jeugd, maar naar dit werk wil beoordeeld zijn.

Hier volgt een aanhaling uit dit geschrift van Augustinus:

Vandaar, zegt hij, dat het Paradijs en al wat daarvan verhaald wordt, „niet op figuurlijke wijze mag verstaan worden zoals bijv. het Hooglied, maar even historisch is op te vatten als de boeken der Koningen en andere dergelijke geschriften uit den Bijbel". (Cap. 1 § 2.)

En ook deze herinnering is merkwaardig:

Evenals de Synode te Assen deed, wijst hij er voorts op tot wat gevaarlijke consequenties dit standpunt leidt: „Ze mogen wel van nabij toezien, waartoe deze vermetele onderstelling leidt en liever trachten met ons al wat hier als historie bericht wordt, eerst in eigenlijken zin op te vatten". (Cap. I § 4.)

Hoe scherp Augustinus oordeelde, juist tegen wat de heer Van Haeringen wil, leert dit citaat:

„Maar", vervolgt hij, „waar deze dingen (n.l. in het Paradijsverhaal) letterlijk verstaan de Goddelijke waarheid niet hinderen, maar veeleer te meer bevestigen, daar zal wel niemand zoo trouweloos hardnekkig zijn (infideliter pertinax) om bij zijn vroegere meening te blijven, dat dit alles alleen figuurlijk moet worden opgevat". Men ziet, dat Augustinus deze „afwijkende broeders" heusch niet spaart, maar veeleer een zeer scherp oordeel over hen valt. „Infideliter pertinax". Natuurlijk deelt de heer Van Haeringen ook dit niet mede!

En over de onderdeelen van het verhaal sprekend, geeft Prof. Kuyper deze aanhalingen uit Augustinus:

De boom des levens zou geen symbool kunnen zijn van de wijsheid in het Spreukenboek, wanneer er niet werkelijk zulk een boom in het Paradijs geweest was (Cap. IV). Over den boom der kennis des goeds en des kwaads handelt hij korter in Cap. VI, omdat daarvan in de Schrift geen symbolisch gebruik gemaakt wordt. Hij zegt alleen, dat ook deze boom „zichtbaar en lichamelijk was evenals alle andere boomen in het Paradijs". Hetzelfde argument gebruikt hij ten opzichte van de rivieren in het Paradijs, die de liefhebbers der allegorische exegese evenzeer figuurlijk opvatten. (Cap. VII.) Ook wat de slang en haar spreken betreft, aanzelt Augustinus geen oogenblik de realiteit der slang, die Satan bij de verzoeking als instrument gebruikt heeft, op grond van de klare en duidelijke uitspraken der Schrift aan te nemen. In Boek XI Cap. XXVI behandelt hij deze quaestie uitvoerig. En in Cap. XXIX wijst hij er dan op, dat dit spreken van de slang door satan's inwerking op één lijn staat met het spreken van de ezelen van Bileam, welk spreken Augustinus toeschrijft aan de inwerking van den Engel, die Bileam tegen kwam.

Dat Augustinus de letterlijke opvatting van het Paradijsverhaal geleerd heeft, kan dus aan geen twijfel onderhevig zijn. En evenmin, dat hij deze letterlijke opvatting niet voorstelt als een dispueteerbare meening waarover ieder denken mag zoals hij wil, maar als de opvatting, die de klare en duidelijke zin van het Schriftverhaal eischt.

Zelden volgden we zulk een leerzaam persdebat met zóó afdoende weerlegging.

Dr Geelkerken tegen de organische vrijheid in overtreding.

Dr C. Bouma betoogt, dat Dr Geelkerken wel heeft geroepen om de organische vrijheid inzake exegese en Schriftbeschouwing, doch dat hij zelf zijn leuze ontrouw geworden is. Dr Bouma zegt o.m. in „Geref. Kerkb. v. Dr. & Overijsel":

Dr Geelkerken ging uit van de onbewezen gedachte, alsof het tusschen de Synode en hem ging over (zijn) organische en (haar) mechanische Schriftopvatting.

Wat hij onder organische Schriftbeschouwing verstaat, heeft hij in zijn voorwoord gezegd: het organisch opgroeien uit een levenskiem. Zoo vereenigt zich er elk Gereformeerde mee. Maar in de uitwerking der organische gedachte kwam daar nu verder niets van terecht. Toen werd het vervangen door de zijdelings

ingedragen gedachten van een geheel waarop het aankomt, terwijl kleine onderdeelen van minder betekenis zijn. En van hoogere werkelijkheid en historie in anderen zin. Gesteund door een door en door ongeachtvaardigd citeeren van Geref. schrijvers.

Daarna verwijzend naar een interview van Dr Geelkerken met de „N. R. C." zegt Dr Bouma:

Vergelijk daarmee nu eens de definitie van Bavinck, die ik nu toch nog even weer wil aanhalen. „De werkzaamheid des Heiligen Geestes bij het schrijven heeft toch daarin bestaan, dat Hij... die gedachten en woorden, die taal en dien stijl deed opkomen (in het bewustzijn der schrijvers) welke de goddelijke gedachte op de beste wijze... vertolken konden". Volgens Geelkerken was het slechts een **trachten** weer te geven in menselijke beperktheid, dus gebrekkig. Volgens Bavinck was het een op de **beste wijze weergeven**. Dat is Gereformeerd.

Over de tegenstelling tusschen Bavinck en Geelkerken lezen we:

Wanneer men weten wil, hoe Bavinck oordeelt over een opvatting als van Dr G., die niet verder dan tot een „trachten weer te geven" komt, leze men wat hij zegt over een onrechtmatig gebruik van den term: organische Schriftbeschouwing.

„Deze organische beschouwing is echter meermalen gebruikt, om juist aan het eerste, het auteurschap des H. Geestes, afbreuk te doen."

Vervolgens herinnerend aan Bavinck's uittalingen, dat de Schrift „geheel en in al haar deelen" menscheeljk is; maar, ook evenzeer geheel goddelijk, zegt Dr Bouma:

Wat Dr Geelkerken aan den persman heeft gezegd, is dóór en dóór on-Gereformeerd. Dat is géén organische beschouwing, maar dat is of leidt tot de z.g. leer der inspiratio fundamentalis, waarbij men tot den religieus-ethischen inhoud der H. Schrift zich beperkt. Zoals ik nog onlangs iemand hoorde zeggen: „Als we het over de hoofdzaken maar eens zijn". En deze leer der fundamentele inspiratie is met Gods-Woord in strijd.

Hierna wordt deze conclusie genomen:

Het komt op de deelen minder aan, juist omdat de bijbelschrijvers slechts **trachten** Gods gedachten weer te geven. Voor het groote geheel is hun dat gelukt, op de kleine onderdeelen worde dan minder gelet.

Vandaar ook de zoo sterk geaccentueerde eisch tot vrijheid van wetenschappelijk onderzoek, een eisch, die naar de definitie van Dr G. weer iets anders moet betekenen dan de Gereformeerden er aan toekennen. Niet het onderzoek om gebonden aan de Schrift haar te leeren kennen. Maar het onderzoek om, vrij tegenover haar staande, de wetenschap te laten uitmaken wat de gedachten Gods eigenlijk zijn, die in die Schrift slechts menscheeljk beperkt en gebrekkig weergegeven zijn.

En daarmee valt het gezag van de Heilige Schrift. Daarmee heeft Dr Geelkerken zich gekoerd tegen de organische Schriftbeschouwing en zich ontrouwen aan het gezag van Gods Woord. Wie zóó tegenover de H. Schrift gaat staan, laat haar in beginsel los.

Het loont de moeite, nu we toch over Bavinck spreken, over te nemen wat de heer S. de Jong schrijft in de „Geref. Kerkb. v. Rotterdam". Hij citeert Bavinck. Aldus:

„Het spreken der slang heeft velen op de gedachte gebracht, dat dit verhaal een allegorie was, of dat althans de slang geen werkelijk dier was, maar een naam en beeld van de begeerlijkheid, of van den geslachtslust, of voor de dwalende rede, of ook van Satan. Maar deze verklaring is niet aannemelijk: de slang wordt in Gen. 3:1 onder de dieren gerekend; de straf vs. 14, 15 onderstelt een werkelijke slang, en in 2 Cor. 3:11 is Paulus ook van die meening. Ook de mythische opvatting, die later opkwam en bij velen ingang vond, is met de bedoeling van het verhaal, met heel de omgeving, waarin het voorkomt, en met de doorlopende leer der Schrift in strijd. Het spreken der slang is daarom op een andere wijze te verklaren: ongetwijfeld uit de inwerking eener geestelijke, bovenaardsche macht.

Het historisch karakter van het paradijsverhaal word in de Christelijke kerk, te allen tijde, vastgehouden."

Dr A. Kuyper, redacteur van 'het blad, voegt hier nog dit aan toe:

Waar niet ieder de Dogmatiek van Prof. Bavinck bij de hand heeft, maar het bekende populaire werk „Magnalia" wel in ieders bereik is, voegen wij er aan toe, dat in „Magnalia" Prof. Bavinck op gelijke wijze schreef. B.v. pag. 243: „Bij de slang hebben wij zeer zeker niet aan een symbolische verklaring, maar aan een werkelijke slang te denken, want er wordt uitdrukkelijk gezegd dat zij schranderder was dan al het gedierte des velds."

Met Bavinck komt Dr Geelkerken niet ver, al wetmelt het ook van citaten in zijn brochures.

Over de Geheimzinnigheid der Bezwaarden.

Prof. Kuyper, de vergelijking tusschen Dordt en Assen opnieuw uitwerkende, merkt op in „De Heraut":

Maar deze zelfde Remonstranten, die zoo klaagden over de geheimzinnigheid der Synode, hielden ter zelfder tijd een vergadering te Rotterdam. Niemand werd hier toegelaten dan „vertrouwde personen": alles gebeurde in het diepste geheim: zelfs de namen van hen, die aan de samenkomst deelnamen, moesten geheim blijven; over hetgeen gesproken en beraadslaagd werd, mocht geen woord naar buiten uitlekken; men moest met een plechtige belofte zich daartoe verbinden. En hier werden nu zeer gewichtige besluiten genomen om aan de beslissing der Synode zich niet te onderwerpen,

een geheime organisatie in het leven geroepen om tegen de beslissingen der Synode zich te verzetten en overal scheurkerken te vormen. Een conspiratie in den meest letterlijken zin. De handelingen dezer geheime vergadering te Rotterdam hebben nooit het licht gezien. Het was al een werk der duisternis.

De toepassing laat zich vanzelf maken. De v. Lummel zegt ervan in de „Ger. Kerkb. el. Brielle“:

Men houdt vergaderingen van „bezwaarde“ broeders.

Uit die vergaderingen worden leden der Kerk geverd, als zij niet eerst verklaren te willen protesteerden tegen het besluit van de Synode.

Zij, die over de geheime vergaderingen van de Synode zoo hoog van de toren hebben geblazen, houden zelf hunne afzonderlijke vergaderingen, in het geheim.

Net als de Synode beraadslagen zij, maar dan in „onkerkelijke“ samenkomsten en maken daarvan niets meer bekend dan wat zij kwijt willen wezen.

En Prof. Bouwman schrijft in „De Bazuin“:

Er komt dus een factiegeest op, die vooral zal trachten onrust en verdeeldheid te bewerken.

Aan de vruchten kent men den boom.

Ja, aan de vruchten kent men den boom.

Dr Geelkerken's manier van handelen, die langen tijd niet duidelijk was en dus buiten bespreking blijven moest van wie hem niet wilden veroordeelen zonder voldoende kennis van zaken, stuit bij den dag meer tegen de borst.

Marnix zegt ervan in „Gron. Kerkb.“:

Het lijkt mij toe een werk te zijn, als de Communisten aanduyven in den Staat en in de Maatschappij, het stelsel van de „cel“.

En Dr W. A. v. Es laat zich aldus uit:

Dr G. staat nu buiten het verband onzer kerken. Dat hij desniettemin toch zich als leider van een in onze kerken interne beweging zou blijven gedragen, en deze leiding ook zou worden aanvaard, zou niet consequent zijn, en ook een ontoelaatbaar karakter dragen.

K. S.

BOEKBESPREKING.

Van de Marnixdrukken (uitg. J. B. Wolters, Den Haag) ontvingen we weer twee nieuw-uitgekomen nummers: Ralph Connor, „The Sky Pilot“, adapted by A. Perdeck, en Mmo de la villa de Mirmont, „Le Larron“, arrange et annoté par M. J. Ornée. We hebben reeds bij herhaling op de betekenis van deze uitgaven voor het voortgezet christelijk onderwijs gewezen en kunnen dus thans met een aankondiging volstaan. Alleen zouden wij de Uitgevers in overweging willen geven aan elk boekje een korte inleiding van literatuur-historischen aard, over de(n) Auteur en zijn (haar) werk, dus, te doen voorafgaan. Daardoor zouden deze uitgaven voor zelfstudie vruchtbaarder kunnen worden, waar ook de zelfstudie door deze Marnix-drukken ten eerste wordt bevorderd.

Eveneens bij de fa. J. B. Wolters verschenen twee leesboekjes voor kinderen, die het aanvankelijk lees-

onderwijs achter den rug hebben „Henken Riek“, en „Henk“, beide door N. W. van Diemen de Jel geschreven en door Johan Dijkstra geïllustreerd. De boekjes vormen een doorlopend verhaal, maar zoo, dat elke leesles, steeds binnen een bepaalde maat gehouden, een afgerond geheel vormt, waarbij echter elke nieuwe les, vertelt van oude bekenden, kinderen, zooals (de leerlingen) zelf zijn. Voor het christelijk onderwijs bestemd en op de beginselen van dat onderwijs gebaseerd, staan de verhaaltjes in den toon, dien we voor onze kinderen wenschen. De heer Van Diemen de Jel weet bovendien aardig te vertellen en de illustrator zette het verhaaltje in pakkende prentjes kracht bij. We kennen de praktijk van het lager onderwijs niet, maar durven toch wel zeggen, dat deze boekjes zullen voldoen.

C. T.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN

Drietal te:

Zaandam (vac. J. A. de Vries): H. S. Bouma, te Loozwarden, G. Laarman, te Klundert en C. v. d. Woude te Gorredijk.

Tweetal te:

Barendrecht: T. J. Hagen, te Delft en J. Wynenga, te Charlois. Rozenburg: A. Wijnngaarden, te Baarland, en D. G. A. Brouwer, te Paezena-Moddergat.

Ummiden: J. Koetewijn, te Berkel en Rodenrijs en S. v. Leeuwen, te Franeker.

Woerden: J. v. d. Meulen, te Den Bosch en A. Wijnngaarden, te Baarland.

Beroepen te:

Barendrecht: J. Wynenga, te Charlois. Delft (vac. K. Schilder): A. M. Boijenga, te Sassenheim. Koog-Zaandijk: H. Steen, te Zoutkamp.

Rhoon: J. A. Selop, te Dronrijp.

Rozenburg: A. Wijnngaarden, te Baarland.

Soest (vac. Dr. J. Hoek): J. v. d. Meulen, te Den Bosch. Sellinger en Zuidvelder: cand. J. C. Haartsen te Oost-Souburg.

Aangenomen naar:

Oud-Loosdrecht: cand. J. F. de Gier, te Waarder.

Bedaakt voor:

Gerkelklooster-Stroobos: H. Z. de Milt, te Renkum.

Haamstede: J. F. de Gier, te Waarder.

Kooben: W. H. v. d. Vegt, te Drachtster-Campagne.

Middelburg (vac. L. Boonma): C. v. d. Woude te Gorredijk.

Sleuwyk: H. v. d. Zanden, te Wapenveld.

Intrede te:

Rijnsburg: J. de Waard, Tekst: Openb. 1:10 en 11a.

Schoonwerzijl: cand. M. Janssens, Tekst: 1 Cor. 3:7.

Scheveningen: G. O. Donner, Tekst: 2 Tim. 1:9-11.

Kerkgebouwen. Te Lijthorn wordt vanwege de Geref. Kerk 29 April a.s. de bouw aanbesteed van een kerkgebouw met dienstvertrekken.

— Te Alphen a. d. Rijn wordt vanwege de Geref. Kerk 30 April a.s. aanbesteed het bouwen van een kerkgebouw op een terrein aan de Ruiters- en Grijpstaansstraat.

Emertlaan. De L. van Wijk, predikant der Geref. Kerk te Ede, ontving met ingang van 1 Juli a.s. eervol emeritaat.

— De J. J. Impeta, predikant der Geref. Kerk van Katwijk aan Zee, heeft zijn emeritaatsaanvraag bij den Kerkeraad ingediend, en deze heeft hem (behoudens de approbatie der classis Leiden) op de meest eervolle wijze emeritaat verleend met ingang van 1 Juli a.s. Na zijn afscheid, dat

vermoedelijk zal plaats hebben op Zondag 27 Juli, heeft de Impeta zich metterwoon te Kampen te vestigen.

Da G. Elshoeve Da G. Elshoeve, predikant der Geref. Kerk van Rotterdam, moet wegens een overaandoening eenige weken rust nemen.

Adres Geref. Kerk Amsterdam-Zuid. Het adres van den scriba van de Geref. Kerk van Amsterdam-Zuid (John van het kerkverband) wordt vanaf 29 April a.s. J. J. Arends, Hoofdweg 63, Amsterdam.

CHR. GEREFORMEERDE KERK

Beroepen te:

*Gravendijk: J. P. Meijering, te Nieuwpoort.

Bedaakt voor:

Woerden: J. Jansen, te Londen.

Chr. Geref. Predikantenvereniging. De vergadering dezer vereniging is bepaald op Woensdag 26 Mei a.s. (Pinksterweek). De J. Jonghe, van Hilversum, zal een referaat houden over: „Plaat en taak der Zending bij den arbeid van Gods Koninkrijk“, en De L. H. van der Meulen, van Dordrecht, over: „De organische psychologie en de beschrijving des Woords“.

Theol. Schooldag te Apeldoorn. De Theologische Schooldag der Chr. Geref. Kerk, die jaarlijks te Apeldoorn gehouden wordt, is bepaald op Donderdag 27 Mei a.s. (Pinksterweek).

GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Intrede te:

Nieuw-Beijerland: D. C. Overduin, Tekst: Joh. 10:16, midd. gedeelte.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK

Tweetal te:

Beukelum (bij Leerdam): J. F. Lijzen, te Nigtevecht en J. Heemskerk, te Herwijnen.

Beroepen te:

Diepenheim (bez.): W. van Doorn, te O. en W. Blokker, Garrelswier: cand. H. Boiten, te Veendam.

Heukelum: J. F. Lijzen, te Nigtevecht.

Lexmond: W. Wesseldijk, te Wouterwoude.

Mijdsrecht: C. Vlasblom, te Driesum.

Odooit: J. W. van Nieuwenhuis, te St. Anna ter Muiden.

Patten: D. J. v. d. Graaf, te Ridderkerk.

Voorhuizen: D. J. v. d. Graaf, te Ridderkerk.

Vlaardingen (vac. J. Kat): W. J. v. Lohhorst, te Delfshaven.

Zegveld: D. Plantinga, te Elburg.

Zetten-Andelst: G. Benes, te Monster.

Aangenomen naar:

Bassum: A. J. Woringoor, te Abblisserdam.

Bloksyl: D. J. F. Westenburg, te Pesse.

Garrelswier: cand. H. Boiten, te Veendam.

Noordwijk aan Zee: F. G. Hospers, te Gouda.

Souburg: Dr. J. Th. Ubbink, te Roodeschool.

Wageningen: G. Strating, te Gasselternijveer.

Bedaakt voor:

Gendt: H. Klein, te Angeren.

Goudlerak: L. J. Lammertink, te Delft.

Leon op Zand: W. L. Mulder, te Euter.

Intrede te:

Aalsmeer: W. J. van Elden, Tekst: Joh. 10:11-18.

Oudvoorde en Westergoost: E. H. Blaauwendraat, Tekst: 1 Cor. 1:23a.

Schipluiden: J. J. de Vries, Tekst: Rom. 10:15.

Vuren en Dalem: cand. D. B. Kogenaar, Tekst: 2 Cor. 3:5 en 6.

„De Reformatie“ is door zijn groote oplage HET blad voor FAMILIE-ADVERTENTIE. Onze Gereform. kringen gelieven daarmede te rekenen.

f 25.- Belooning

aan diegene die mij voor 1 jaar f 500.— tegen rente wil leenen. Brieven onder letter M, Bureau van dit blad.

Uitgave van OOSTERBAAN & LE COINTRE Goes

J. C. WIRTZ Cz.

BEKNOPT OVERZICHT DER KERKGESCHIEDENIS.

VIERDE vermeerdeerde druk.

Prijs 40 cts.

Bij de Uitgevers van dit blad is verkrijgbaar:

KAART VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND.

met alphabetische naamlijst.

De Classes-indeeling is op de kaart aangegeven. Formaat 50 X 70 c.M. Prijs 35 cents.

Franco toezending na ontvangst van het bedrag.

ZENDINGSLIEDEREN

verzameld door een onderwijzer eener Kinderzendingsschool.

Dit bundeltje bevat 38 Zendingliederen, op daarbij aangegeven, alom bekende wijzen, te zingen door kinderen en groteren. Te gebruiken zowel op kinderzendingsscholen als op andere zendingssamenkomsten.

Prijs f 0.35; bij minstens 50 ex. a f 0.20 per ex.

GOES.

OOSTERBAAN & LE COINTRE.

Gratis-verspreiding van „DE REFORMATIE“

Voor GRATIS-VERSPREIDING van lectuur aan Hollandse patiënten in binnen- en buitenlandse Ziekenhuizen, en Sanatoria, houdt de Leider van het Muziek-Ensemble ten behoeve van Ziekenhuizen,

J. P. C. MEEUWSE VLIETSTRAAT 2 TE AMSTERDAM

zich gaarne aanbevelen voor gelezen exemplaren van „DE REFORMATIE“.

300 INRICHTINGEN STAAN OP DE LIJST.

Lezers van „De Reformatie“! Wekt uw kennissen op proefnummers van ons Blad aan te vragen.

Parochie-indeeling of Kerkplitsing

Een woord over den toestand en de toekomst der Kerk in de groote steden

door

Ds G. LINDEBOOM

Pred. bij de Geref. Kerk te Amsterdam.

Prijs f 0.35.

Uitgevers: OOSTERBAAN & LE COINTRE - GOES.

BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ OOSTERBAAN & LE COINTRE GOES

Tel. No. 58

Tel. Adres: OOSTERBAAN

LIDMATENBOEKEN
DISSERTATIËN
PRIJSCOURANTEN
CIRCULAIRES
BRIEFPAPIER
NOTA's
ENVELOPPEN
LABELS
AANDEELEN
OBLIGATIËN
BESTEKKEN
KLEURENDUK
FIJNSTE CLICHEODUK
ENZ. ENZ.

Vergeet niet, indien ge prijs stelt op NET DRUKWERK, onze adviezen in te winnen. Vluggere levering - Concurrerende prijzen

Hebt Gij al kennis - gemaakt met -

DE MAATSCHAPPIJ

Christel. Sociaal-Economisch Weekblad.

onder redactie van onze meest bekende mannen en vrouwen

?

Zoo niet, vraag dan nog heden proefnummers aan de DRUKKERIJ ORANJE-NASSAU BAARN

Dit belangrijke, goed geïllustreerde tijdschrift, zoo goed als zonder uitzondering gunstig beoordeeld en door de Christelijke Pers hartelijk aanbevolen, kost slechts f 2.50 per halfjaar en valt daarom onder het bereik van ieder, die op Sociaal-Economisch gebied voorlichting van Christelijke Voormannen wenscht.

Ondergeteekende

te

adres

abonneert zich op wenscht proefnummers v.

De Maatschappij

In open envelop gefrankeerd met 2 cts. postzegel te zenden aan de Drukkerij Oranje Nassau te Baarn.

Medewerker:
Kunstenaar:
Tijdschrift:

Prof. D.

INHOUD: Van Schrift: Laas Kerkelijk actie: Herve van de rick vachter kind taten. Nieuw den. Satani. perstic path. literatuur: L.

VAN KE

Ja, het h zijn, het h valse me vangen in tot h en, e der ook to gegroet.

Want ee vaderstad e Een profec is de profec in zijn vad moet het ze heeft den p dan andere oefenen, on geven, als genoemd b gemakkelijke bij toch, d breuk in d wil de vad zegd, de b Waarachtig omdat zij s alle „partij doorgaan; Vergeven, e tijdigheid n leiderschap naar het- zich desne wereld zou te kunnen niet zodra werpt hen troonheffer sturde, d een „kruis is de trag bekend is. niet bij or „Doch de weten, var

Nu hebbe den mond der dagen. hoogste ac